

Bezpečnější a zdravější práce v každém věku – závěrečná zpráva z celkové analýzy

Tříletý pilotní projekt s názvem „Bezpečnější a zdravější práce v každém věku“, který se zaměřuje na problémy v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP) plynoucí ze stárnoucí pracovní síly v Evropě, inicioval Evropský parlament a řídila Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (EU-OSHA). Projekt sledoval tyto cíle:

1. zlepšit informovanost o stávajících politikách a iniciativách zabývajících se stárnutím pracovní síly a o jejich provádění ve 28 členských státech EU a čtyřech zemích Evropského sdružení volného obchodu;
2. poskytnout spolehlivé informace a analýzu pro tvorbu politik v oblasti BOZP, včetně rehabilitace a návratu do práce;
3. usnadnit výměnu správné praxe.

Tento informační list přináší shrnutí zjištění předchozích zpráv o analýze¹.

Popis situace

Od šedesátých let minulého století se v celé Evropě prodlužuje střední délka života, avšak porodnost zůstává nízká. V důsledku toho evropské obyvatelstvo stárne a očekává se, že lidé starší 65 let budou do roku 2040 tvořit téměř 27 % obyvatel². Evropská pracovní síla podle očekávání také stárne a poměr starších pracovníků (55–64 let) se zvyšuje.

Přestože se střední délka života prodlužuje, lidé se po tyto roky života navíc nemusí těšit dobrému zdraví a výskyt chronických onemocnění, jako jsou onkologická onemocnění, muskuloskeletální poruchy, kardiovaskulární onemocnění, diabetes a deprese, se s věkem zvyšuje.

Důsledky stárnoucí pracovní síly

Starší obyvatelstvo se stárnoucí pracovní silou bude mít dopad na socioekonomické systémy, přičemž zatíží důchodové systémy a náklady na zdravotní péči.

Mnoho členských států zvyšuje oficiální věkovou hranici pro odchod do důchodu, avšak prodloužení pracovního života s sebou nese určité problémy:

- pracovní síla s rozmanitou věkovou strukturou, jelikož se na trhu práce zvyšuje počet starších lidí,
- delší a kumulativní expozice nebezpečím a rizikům na pracovišti,
- zvýšený výskyt chronických onemocnění mezi staršími pracovníky.

Prodloužení pracovního života poskytuje příležitosti ke změně pracovních podmínek, která bude přínosná pro všechny, prostřednictvím uplatňování těchto opatření:

- dobré řízení BOZP, které zahrnuje prevenci rizik a úpravy na pracovišti, může zabránit vzniku chronických onemocnění a postižení,
- řízení lidských zdrojů, které se zaměřuje zejména na řízení věkové struktury,
- přijetí hodnocení rizik, které zohledňuje věk,
- integrace podpory BOZP a zdraví na pracovišti,
- pracovní podmínky, které jsou uzpůsobeny potřebám pracovníků,
- provádění systémů rehabilitace a návratu do práce s cílem zamezit dlouhodobé absenci z důvodu nemoci a předčasnému odchodu z trhu práce,
- poskytování struktur pro odbornou přípravu a celoživotní učení.

Stávající politické rámce

Během posledních dvaceti let evropské země zavedly řadu různých politik, programů a iniciativ v oblasti zaměstnanosti, veřejného zdraví, sociální spravedlnosti, sociální politiky a odborného vzdělávání s cílem řešit problémy stárnoucí pracovní síly. Většina vlád zavedla socioekonomická opatření, jako jsou reformy důchodového systému, včetně zvyšování oficiální věkové hranice pro odchod do důchodu a omezování možností předčasného odchodu do důchodu.

V rámci projektu agentury EU-OSHA byla zjištěna řada členských států, které vypracovaly integrované politické rámce spojující opatření z různých politických oblastí s cílem vytvořit zdravá pracovní prostředí pro všechny a udržovat práceschopnost a zaměstnatelnost po celý život.

Zjištění relevantní pro tvorbu politik

Vlády jednotlivých států hrají klíčovou úlohu při vytváření prostředí, které podporuje řízení věkové struktury a aktivní a zdravé stárnutí. Stárnutí obyvatel a pracovní síly je problematika zasahující celé politické spektrum, kterou lze účinně řešit začleněním pojmu aktivního stárnutí do všech oblastí politiky. To zahrnuje:

- pružné důchodové politiky,
- podporu rovného zacházení v zaměstnání,
- zlepšování přístupu ke vzdělávání, odborné přípravě a celoživotnímu vzdělávání dospělých,
- vytváření systémů a služeb pro profesní rehabilitaci a podporu návratu do práce,
- podporu rovnováhy pracovního a osobního života,
- posilování pracovní lékařské péče pro zaměstnance a zavádění pravidelných zdravotních prohlídek pro pracovníky starší 45 let, které umožní včasný zásah,
- zaměření pozornosti na snižování nerovností v oblasti zdraví v nejproblematičtějších odvětvích a povoláních,

¹ <https://osha.europa.eu/en/themes/osh-management-context-ageing-workforce/ep-osh-project>

² Eurostat, „Population projections, main scenario – Population on 1 January by sex and single year age“ (Odhady počtu obyvatel, hlavní scénář – počet obyvatel k 1. lednu podle pohlaví a jednotek věku) [proj_13npms], poslední aktualizace dne 1. dubna 2014. Konzultováno dne 17. června 2014 na adrese <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/statistics-illustrated>

- poskytování odborné přípravy zdravotnickým pracovníkům poskytujícím pracovnělékařskou péči, inspektorům pracujícím na inspektorátech práce a odborníkům na BOZP v problematice stárnutí a práce,
- posilování zdravotní výchovy a podpory zdraví s cílem přesunout pozornost na preventivní opatření,
- podporu solidarity mezi generacemi a snahu změnit postoj ke starším lidem.

Rehabilitace a návrat do práce

Po úrazu nebo dlouhodobé pracovní neschopnosti z důvodu nemoci hrají důležitou úlohu služby v oblasti poskytování profesní rehabilitace a systémy návratu do práce, které pomáhají pracovníkům uzdravit se a zůstat práceschopnými. Systémy rehabilitace a návratu do práce jsou nedílnou součástí jakékoli strategie pro udržení práceschopnosti a zaměstnatelnosti a prodloužení pracovního života.

Všechny členské státy poskytují určitou formu rehabilitační podpory lidem s uznaným postižením, mnoho zemí má zavedena obecná ustanovení o uzpůsobení pracoviště a menší počet zemí rozšířil povinnosti zaměstnavatelů při reintegraci pracovníků po pracovní neschopnosti z důvodu nemoci.

Mnoho zemí vypracovalo ucelené politické a právní rámce, jejichž primárním cílem je udržet lidi v práci. Vycházejí z řady společných zásad, včetně přístupu uzpůsobeného podle potřeb jednotlivce, včasné intervence a interdisciplinárních opatření, systémů podporujících začlenění, které se vztahují na všechny pracovníky, a vývoje přístupu založeného na správě případů.

Zjištění relevantní pro tvorbu politik v oblasti rehabilitace a návratu do práce

- Oblast působnosti systému by měla být široká a zahrnovat všechny pracovníky.
- Systémy rehabilitace a návratu do práce by měly být součástí integrovaného politického rámce pro udržitelný pracovní život, který vyžaduje koordinaci napříč různými politickými oblastmi.
- Koordinované systémy si žádají kombinované úsilí různých subjektů na úrovni systému i pracoviště.
- Společná tvorba rozpočtu by mohla zvýšit efektivní využívání zdrojů na úrovni systému.
- K podpoře činnosti je zapotřebí finanční a technická podpora pro mikropodniky a malé podniky na sestavování individuálních plánů reintegrace a úprav na pracovišti.

Opatření na pracovišti: určující faktory a faktory úspěchu

Projekt zkoumal řadu případových studií s cílem stanovit možné určující faktory a faktory úspěchu opatření a programů, které byly zavedeny jako řešení problémů stárnoucí pracovní síly. Přestože tato zjištění nelze vzhledem k omezenému počtu případových studií zobecňovat, objevily se určité obecné vzorce.

Obavy na úrovni podniků sloužící jako určující faktory pro zahájení programů nebo opatření zahrnují obavy týkající se absencí, tj. nákladů na absenci z důvodu nemoci a předčasný odchod do důchodu, více zaměstnanců trpících zdravotními problémy, chronických

onemocnění, snahy nepřijít o zkušenosti starších pracovníků, předávání poznatků, nedostatku kvalifikovaných pracovníků, udržení produktivity, zdraví a pohody zaměstnanců a zlepšení image podniku.

Určující faktory vně organizace zahrnují vnitrostátní politiky a legislativu a poskytování finanční a technické podpory ze strany vládních a interdisciplinárních organizací.

Následující opatření na úrovni pracoviště byla při podpoře udržitelného pracovního života označena jako klíčová:

- přijetí celoživotního přístupu za účelem prevence nemocnosti od raných fází kariéry,
- uplatňování holistického přístupu, který zohledňuje faktory nad rámec BOZP mající vliv na BOZP,
- provádění opatření na podporu zdraví na pracovišti,
- používání hodnocení rizik, které zohledňuje věk/rozmanitost a genderové aspekty,
- přijetí politik v oblasti lidských zdrojů, které podporují řízení BOZP (pružná pracovní doba, odborná příprava a rozvoj dovedností),
- zajištění podpory návratu do práce a úprav na pracovišti,
- poskytování řízení a vedení,
- podpora sociálního dialogu / účasti zaměstnanců.

S nedostatkem finančních a lidských zdrojů pro zvládnání problémů spojených se stárnoucí pracovní silou se častěji potýkají malé podniky. Opatření v mikropodnicích a malých podnicích se často přijímají *ad hoc*, v reakci na konkrétní problém a bývají neformální spíše než založené na výslovné politice v oblasti BOZP. Politická opatření by měla také zohledňovat a řešit specifické potřeby mikropodniků a malých podniků a přihlížet ke konkrétním obtížím, jimž tyto podniky čelí.

Předpoklady systémů BOZP pro řízení stárnoucí pracovní síly

Zjištění projektu značí, že systémy BOZP pro udržitelnou práci vyžadují řadu nezbytných předpokladů. Patří mezi ně:

- lepší prevence pro všechny s cílem zajistit, aby pracovníci neodcházeli z trhu práce ze zdravotních důvodů a udrželi si svoji práceschopnost a posilovali ji,
- specifická opatření pro rozmanitou pracovní sílu prostřednictvím hodnocení rizik zohledňujících rozmanitost,
- holistický přístup k prevenci a podpoře pohody na pracovišti, který dává BOZP do souvislosti s ostatními oblastmi,
- podpora podniků, zejména mikropodniků a malých podniků,
- sociální dialog na všech úrovních,
- integrované politiky zahrnující různé politické oblasti, BOZP, zaměstnanost, veřejné zdraví, vzdělávání a ekonomické a sociální věci.

K zajištění účinných politik, které zaručí udržitelný pracovní život jako podmínku pro delší pracovní život, vyšší zaměstnanost a lepší zdraví pro všechny, a rozvoje systémů a struktur zahrnujících více politických oblastí a odborů je nezbytná koordinace aktérů a zavedení podpůrných režimů.

Další informace

Zpráva je k dispozici v angličtině na internetových stránkách agentury EU-OSHA na adrese:

<https://osha.europa.eu/cs/tools-and-publications/publications/safer-and-healthier-work-any-age-final-overall-analysis-report/view>

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2017

© Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, 2017

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.